

Козир-дівка

Автор:

Григорій Квітка-Основ'яненко

Козир-дівка

Григорій Квітка-Основ'яненко

ШЕДЕВРИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ #1

«Козир-дівка» Григорія Квітки-Основ'яненка – соціально-побутова повість, у якій автор змальовує образ сильної, сміливої і вольової дівчини Ївги***. Вона переборює всі несправедливості влади і рятує з в'язниці свого нареченого Левка. «Козир-дівка» Григорія Квітки-Основ'яненка є одним з найвідоміших творів цього автора, поряд із повістями «Сердешна Оксана», «Щира любов», «Маруся» та ін.

Григорій Квітка-Основ'яненко

КОЗИР-ДІВКА

Посвящается Ольге Яковлевне Кашинцовой[1 - Кашинцова Ольга Яківна – племінниця Г. Ф. Квітки-Основ'яненка.].

Нічим ми так не согрішаем на світі, як язиком, осуждаючи один одного. Йде чоловік вулицею, вже ми і знаємо, куди він іде і зачим; задумався чоловік, вже ми й знаємо, що в нього є на думці. От зараз і судимо: «Як-таки за таким і таким ділом ходити, як-таки так і так думати! Чи се ж гоже? Як-таки такому чоловікові се і те збиратися робити?» Та так осудимо, так перекопиримо його, що йому і на думку не спадало таке робити, а ми увовсім його обвинуватимо.

Чи се ж наше діло? Чи нам велено над другими доглядати? Гай, гай! Знаймо самі себе, а про другого, хоч певно знатимемо чи бачитимемо, нам нужди мало; бо бува й так, що нам здасться і усі говорять, що такий-то чоловік от те і те зробив, от той чув від такого, а такий-то й сам бачив... еге! а як дійдеться до діла, так се він робив не на зло кому, а усім на добре, або коли і шкоду кому зробив, то зовсім не той, на кого казали, а такий виноват, на кого і не думали, і не гадали.

Оттак було прийшлось одному чоловікові за другого зовсім пропасти, і якби не дівка його вирятовала, то досі б і кісточок його не було. Та й дівка ж козир була! Батько її, Трохим Макуха, дуже її поважав, і що, було, Ївга (так її звали) скаже, то вже й до десяти баб не ходи, а так буде, як Ївга сказала.

Добре було старому Макусі, що увірився дочці, та ще й розумній, так тим і не взяв його син; бо там така була розумна, бойка, моторна: ще ти їй тільки стань надогад закидати, а вона вже і розкомпоновала, що куди йде, що за чим слідує і для чого; а вже що вигадати і як яке діло до кінця звести, то, Макухо, спитай Ївги: вона тебе на розум наведе і совіт добрий дасть. Тим-то й господарство його йшло лучче, чим у кого іншого. Він, ще оженившись, послухав жінки, від мужицтва відстав, а збивався трошки на купецький лад: торгує було, знаєте, дьогтем, сіллю, часом хлібом і усячиною, чим задума. Не цурався і шинкарства, та не для всякого, а тільки для приїжджающих, бо держав постійний двір, так тут вже, звісно, усячину треба держати, бо звозчики та хурщики требують усього, і вже тільки вмій розпорядковати, то буде копійчина перепадати.

Якби сам Трохим Макуха увесь порядок у своїм господарстві давав, то швидко б у нього і у великій хаті, і у кімнаті, що для проїжджающих облагодив, горобці б цвірінькали, а в коморах, що посеред двора стояли насипані повні вівсом і усяким борошном, так би паутинням засновалось; я ж кажу, усе б у нього попереводилось і не зібрав би нічого, якби орудовав сам, бо був собі... так... бог з ним! не дуже вмів, як, що і коли придбати; як там кажуть: коли з топлої хати йде, то вже і дверей не зачиняє, бо, бач, тепло, а того не розсудить, що вистудити хату недовго і в ній холодно буде. Коли стоїть ув огороді стіжок сінця, а у коморі є вівсеця четвертей з десять, то вже він і дума, що і через десять год його не випродасть, та й сяде собі, ручки поскладавши; так тут Ївга і мотнеться: і сюди пошле, і туди сама збіга, там купила, тут найняла, тут підрядила – і усе у неї справно, і усе у неї є. Добре, кажу, Макусі жити за такою дочкою!

Не знаю, чи звів би кінці, якби господарював укупі з сином своїм Тимохою. От парень був так так! За його порядками, трохи чи не процвиндрили б швидко і усі

худоби. Тимоха козак штепний був: високо підголював чуб, уси закручував, не знав, що то є на світі свита, а усе жупан, то сукняний, то китаєвий; пояси один від другого краще; шапка одна буденна, друга празникова, одна від другої вище; чоботи – одні на ногах, а другі – вже в дьогтю так і мокнуть, щоб тільки задумав, надів і щеголяй; одні з підковами добрими, а другі на гвіздочках. Хто, йдучи по вулиці, пісень виспівує? Хто у шинку верховодить? Хто шинкареві посуду порозбивав? Хто за десятьох вип'є і не п'яний? Ніхто, як Тимоха Макущенко. Від кого дівчата розбігаються, від кого шинкар ховається? Ні від кого більш, як від Тимохи Макущенко. О, та й парень був на усе зле! П'є на усі заставки, б'ється з ким попавши, дівчат піддурює, у три листа як сяде, то у усіх грошки зчистить та усе по шинкам та по вечорницям таска. Ще і злодіяка був добрий. Ївга його, було, стережеться, як того татарина: що не вздрів у неї, то усе утягне; а в батька що тільки захоче, усе випросить, бо батько його дуже любив, і ніжив, і поважав, чого захоче, думаючи, що він є йому один син. «Так нехай, – дума, – дитина нагуляється, поки молода, та згадує, як добре було за батька жити». Ївга, було, часом, і поспорить, і не дасть, і на батька стане гримати: зачим таку волю йому дає, – що той буцімто і роздума дати, а опісля нищечком і дасть йому грошей, скільки хлопець бажа.

Добре було Тимосі за таким батьком і гуляти, і верховодити, і хоч усяк бачив, що Тимоха велике ледащо, і усяк знав, що від нього у селі усе лихо устає, та, еге! ніхто йому ні півслова, ніхто не зопиняв його, ніхто не жалівся на нього і не позивав його ніхто, бо багатого батька син був. Бо й по селам така правда, яке по городам та меж панамі: коли хто багатий, то хоч що хоч роби, хоч догори ногами середу дня по вулиці піди, – ніхто його не посміє зопинити, та ще, глядячи на нього, і собі робитимуть; хоч з бідного багатий останню сорочку зніме, ніхто не посміє заступитися, а ще, знайдуться, що й помагатимуть.

Хоч і був на Тимоху гонитель, що знав про усі його бездільничества, та що ж бо? Не було йому волі. Се то був Левко, приймит старого Макухи. Ще покійна жінка його, Горпина, прочувши, що від батька, від матері, що повмирали, зосталося сім сиріточок малюсінських, і як їх стали люди розбирати, та й вона хлопчика-годовика, сього Левка, узяла у приньми.

Та хоч і сирота, а Левкові добре було: був і обмитий, і обпатраний, щонеділі була і сорочечка біленька, і буханець м'якенький, на зиму були і чобітки і, хоч старенький, та був кожушок. Бо Горпина дуже добра жінка була, душа богобоязлива і не жаловала на бідність подати; було, старці, не то що з свого села, та і з чужих, і з усюди, йдуть до неї, як до матері: кому шажок подасть,

кому паляницю, кому хусточку, і вже нікого так не відпустить. А сього сироту, Левка, узявши на свої руки, кріпко жаловала; а ще पुще тим, що Тимоха його не любив і як був старший від Левка годів два, та й подужовав його і товкмачив його частісінько. Хлоп'я прибіжить, пожаліється не кому, як Горпині, а та полюб'є Тимоху; Тимоха нажаліється батькові, а старий полюб'є вп'ять-таки Левка; за Левка заступиться стара та гримає на мужика, а як мужик був собі плохенький і несміливий против жінки слова сказати, так він хоч і змовчував, а таки, де попаде Левка, чи е за що, чи ні за що, а таки зараз і дасть йому щипки, а іногді таки і різочкою добре повчить, та й закаже, щоб не жалівся Горпині, та такого бідному хлоп'яті холоду нагнав, що тільки ще Трохим погляне на нього грізно, так він вже і труситься, як від лихоманки. Та не тільки боявся старого, боявся не менш і його хлопця, Тимохи, щоб або сам не побив, або не підбрехав батькові. Бачачи ж, що старі сваряться промеж себе за нього частісінько, так як став підростати, так уже не дуже і докучав жалінням Горпині, а тільки, було, усе Ївзі розкаже, що він стражда. А Ївга від нього на годів п'ять була молодша, так і та йому ніякої поради не зуміла давати, а тільки, було, укупі з ним поплаче.

Горпина була у всім дому хазяйка і усьому господарству голова. На мужика не дуже здавалась, бо знала його плоху натуру. Поки здужала, то привчила добре Левка, а далі, як і Ївга піросла, та побачила, що з неї великий і добрий путь буде, то і її стала порядку вчити по своєму промислу, щоб усе знала, де, що і відкіля узяти і в яку пору що придбати, як з заїжджими людьми обіходитися і як ім усе продавати, щоб і удруге їх не цуралися і до них заїжджали. У них у двох, у Ївги і в Левка, і ключі від комори, у них і хліб, і сіно, і усякий товар, у них і гроші, і увесь роцот, а вона, було, тільки порядкує. Хотіла, було, і сина привчити, та як побачила, що він, бога не боячися, проїжджих обміряє, і обажує, і облічує, а далі нап'ється та заведеться з ними лаятися, а часом і обікраде, та таку, було, славу навів на свій постійний, що стали, було, люди і цуратись, і покинули б їх, було, і зовсім, так Горпина схаменулася, перестала йому волю давати, а вмираючи, усе господарство приказала дочці і усе їй добре розказала і наказувала ім усім, щоб Левка держали і не зобиджали його. «А коли, – каже, – захоче стати хазяїном сам, то і відпустіть його, а ти, доню, наділи його усім на нове господарство; ти знаєш, у якій він пригоді нам був і скільки через нього ми заробляли, так його і нагороди. А коли, – ще таки казала, – роздумаєте та не розійдетесь, а поберетесь собі, то ще лучче зробіте. Будете обое господарювати добре і не дасте пропасти батькові, а Тимосі не давайте волі: той переведе худобу, як озьме волю, і тебе продасть, і батька проп'є».

По смерті її Ївга взяла усе господарство у свої руки і не давала братові орудувати, а тільки які лучаться гроші, то усе батькові дає, і як знала його

натуру, що з ним не можна ласкою нічого зробити, от то вона, було, і гримне на нього, а він, як привик поусякчас слухати жінки, так тепер став слухати і дочки, а більш тим, що бачив, що вона все до пуття веде. Тимоха дуже, було, часто гроші береть з батька, а той, не вмючи відговоритися і пестуючи дурня, дає йому, скільки він забажа. Ївга, бачачи сее, не звеліла батькові більш Тимосі давати, як почому там у місяць, а більш того нізащо не давати. Батько так і робив. Надовго ж Тимосі було тих грошей? Зараз їх у горілці і проковтне або як-небудь прогуля, а там і бідкається, поки до нового місяця. А на Левка гаспидом дише, думаючи, що се все через нього, і бачачи, що він, дарма що приньмит, та ма у всім волю, а він, хоч і син, так не може нічого узяти. От о став ще пуще батькові на нього набріховати, а той ще пуще почав поусякчас на нього нападатися і лаяти, як тільки побачить його; так що бідному парубку і просвітку не було. Вже він би й відійшов від них, так полюбилися собі з Ївгою, так що не можна! І Ївга йому заприсяглася, що «тільки, – каже, – брата оженимо, та відділю його і батька йому зоставлю, тогді собі поберемося і будемо збиватись на своє господарство».

Тільки для сього Левко терпів усю напасть, і хоч як, було, старий Макуха його лає і коренить, то він усе мовчить та знай таки робить своє діло і старається якомога об господарстві. Як же дійшлося до того, що Ївга обіщала за нього йти, то вже став і на свою копійчину збиватися. Позиче у людей скільки там грошей та й положить у товар і заробить, а там вп'ять, а там вп'ять; та вже і у нього було соб-ственних рублів з п'ятдесят.

Так він-то був гонитель на Тимоху Макушенка, і, чуючи про усе, як той п'є, гуляє, гроші процвиндрює, б'ється, позивається і щось велику капость зробив, то Левко узявши та старому Макусі і розказав. Так що ж бо! той не повірив і каже, що буцімто Левко із ненависті бреше на сина. Левко привів людей, що кого той обікрав або ізобидив, то старий усе-таки не повірив і каже, що се він навчив і напрохав людей, і сказав, щоб він не смів на Тимоху говорити, бо він йому ні в чім не повірить і баки йому заб'є. Нічого Левкові робити, мовчав, хоч часом і дуже погане діло знав за Тимохою. «Що, – думає собі, – я тим поможу? Дядько Трохим не вірить, а я тільки більш його серджу проти себе. Мовчатиму!»

Тільки, було, йому трішки на душі полегшає, як своє лихо розкаже Ївзі; а дальш-дальш, як вже неможоту йому стало нападки терпіти від старого Макухи, вони й порадилися, щоб вже одружитися й відійти від батька на своє господарство. От Ївга і каже: «Вже я й сама, Левку, бачу, що тобі не можна з батьком жити, а усе через брата. Добре, скажу йому, щоб віддавав мене за тебе, як і мати

приказувала. Пожалуй, він ще й рад буде, щоб збути нас і щоб тут йому своя воля була з Тимохою поратися. Він і весілля відбуде, і скриню мою віддасть, і материні подушки; та грошей не дасть нам на розживу ні копійки, дарма що то усе ми йому поназбирали. Там такий скупий, що крий боже! Адже у світлицю, де сам живе, нікого не пустить і ключа нікому не дасть, хіба вже дуже-дуже дасть мені; а від скрині своєї, де в нього гроші лежать, нікому-нікому не дасть. Як віддаю йому гроші, так назирцем бачу, що чимала-таки купка є; так з тих не дасть нам, кажу, нітрохи. А без грошей, що ми будемо робити? З чим озьмемося, чим піднімемося? Воно звісно, що ми б зараз справилися. Нас люди більш знають, чим його, і усі б до нас повернули, так ні за що зачепитися. У тебе, кажеш, є свої гроші; де вони в тебе?

– Що мої гроші! – казав Левко, а в самого так у душі й тьокнуло, бо він як дав по частці, щоб вівса, чи дьогтю, чи ще дечого покупити, та як дав недоброму чоловікові, так тільки він і бачив і гроші, і чоловіка. Так тим-то й засумовав, як Ївга про них нагадала, і каже: – Що мої гроші! Чи багацько ж їх? Рублів там з п'ятдесят з ростом, Чи можна ж на них піднятися?

– Та на перший час буде і сих. Що ж робити, коли нема більш? Роздобудемо товару, часточку на гроші купимо, а то наборг наберемо, та і почнемо держати свій постійний. Помаленьку, бог pomoже, розживатимемося. Ось піди лишень до людей, та озьми гроші, та і будемо прийматься за діло.

Не раз та й не два так посилала його Ївга до людей за грошима, а він тільки і зна, що відбріхується: то казали через тиждень, там через другий... Що ж йому більш було робити, як не брехати? Бо дуже певно знав, що якби Ївга знала, як він їх попускав, то лаяла б його кріпко, а він думав, що тут перед нею відбрешеться, а там, може, трапиться такий добрий чоловік, що і повірить йому таку суму.

Кінець ознакомительного фрагмента.

notes

Примечания

1

Кашинцова Ольга Яківна – племінниця Г. Ф. Квітки-Основ'яненка.

Купить: https://tellnovel.me/ru/kv-tka-osnov-yanenko_grigor-y/kozir-d-vka

Текст предоставлен ООО «ИТ»

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию: [Купить](#)